

Vojtech Ozorovský (ed.), Dejiny Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, II. časť

Univerzita Komenského v Bratislave, Bratislava 2021, 456 s.,
ISBN 978-80-223-5295-6

Už podtitul „II. časť“ napovídá, že autoři odkazují nejenom na zakladatelské aktivity otců LF UK v Bratislavě, ale též programově navazují na fundamentální historiografické dílo svých předchůdců, autorů I. dílu dějin LF UK v letech 1919–1938. (Od jeho vydání ovšem uplynula tři desetiletí.)¹ Historie bratislavské Univerzity Komenského a její lékařské fakulty jsou významnou kapitolou v dějinách vědy a vzdělanosti jak ve slovenském, tak v širším československém kontextu. Zatímco první zakladatelské období let 1919–1938 je poměrně dosti známé i v českých odborných kruzích, je emancipační období slovenského národa (a zvláště jeho univerzity) v období dočasné existence válečné Slovenské republiky a třetí Československé republiky (1945–1948) pro českého čtenáře převážně velkou neznámou.

Autoři druhého svazku se úspěšně pokusili popsat a interpretovat dějiny fakulty (v rámci celé univerzity) v období let 1938–1948, které editor svazku v úvodu označil za nejkomplicovanější, nejkontroverznější a nejcitlivější ve slovenských dějinách. Jako východisko autorů zdůraznil opatrnost a snahu vyvarovat se černo-bílé optiky a pokus zaujmout objektivní postup. Členění svazku charakterizoval jako centrifugální, postupující od popisu jednotlivých vědecko-pedagogických pracovišť fakulty (ústavů a klinik), přes organizační a funkční vztahy mezi fakultou a univerzitou k sondám o společenských aktivitách fakultních představitelů.

V první části (s. 14–212) Matej Gogola (Oddělení historie medicíny a zdravotnictví Ústavu sociálního lékařství a lékařské etiky LF UK) zhodnotil pedagogickou, vědeckovýzkumnou a léčebně-preventivní činnost 25 fakultních pracovišť, přičemž se zaměřil zpravidla na profilující osobnosti jejich přednostů. Svou strukturou kapitoly o jednotlivých pracovištích navazují na první díl. Jádrem kapitol je vedle základních informací o měnících se názvech, případně sídlech především představení hlavních osobností a výčty ostatních zaměstnanců, speciální součástí pak případná účast v protifašistickém odboji. Přínosem v této části jsou již údaje o vzniku nových pracovišť po roce 1938/39, respektive 1945. Jinak poměrně stručné analýzy činnosti jednotlivých pracovišť dávají dobrou představu o kontinuitách, respektive diskontinuitách jak v personálním obsazení, tak v profilaci konkrétních pracovišť a oborů, případně vědeckých škol. Obsah kapitol o klinikách a ústavech a jejich nejvýznamnějších zaměstnancích kromě základního cíle této části (analýza vlastního poslání fakulty) přináší řadu dalších podrobností, doplňujících obecnější kapitoly druhé části monografie. Konkrétní životní osudy tak pomáhají lépe nasvítit například obměnu učitelského sboru na přelomu let 1938/1939 nebo postoje učitelů k novým režimům. V kapitole o histologicko-embryologickém ústavu tak například čteme o pohnutých osudech jednoho ze zakladatelů fakulty, Zdenka Frankenbergera, po jeho nuceném odchodu v roce 1938, v kapitole o ústavu patologické anatomie, histologie a bakteriologie o jedné z nejkontroverznějších postav fakulty v daném období, Františku Šubíkovi. Celá první část zpracovaná na základě bohaté pramenné základny v linii internalistického přístupu k dějinám

¹ Milan BENIAK – Miloslav TICHÝ, *Dejiny Lekárskej fakulty Univerzity Komenského*, I. časť, Bratislava 1992.

medicíny je nezbytnou součástí každé monografie o institucionálních dějinách. V závěru své části akcentuje M. Gogola několik hlavních bodů vyplývajících z jeho analýz: nástup druhé a třetí generace slovenských lékařů do vedoucích pozic, zdárný průběh výuky rušený výrazněji teprve na přelomu let 1944/45, aktivní podíl fakulty na moderní léčebně preventivní činnosti první poloviny 40. let, význam založení farmaceutického studia nebo paralely mezi obměnami/očistami učitelských sborů v důsledku společenských a politických změn po roce 1938 a 1945.

Především na společenské a politické kontexty proměn fakulty a celé univerzity je zaměřena druhá část (s. 214–340) napsaná Adamem Mesiarkinem ze stejného pracoviště. Hlavní linií této části je důraz opakovaně kladený na celkem bezproblémové fungování fakulty ve všech jejích rolích, přes všechny změny a tlaky kladené na ni měnicími se politickými režimy (právní normy, organizační změny, omezení v přijímání studentů, personální obměny). Při interpretaci kritičtějších momentů (tj. zejména personálních výměn) v tomto období si autor jako hlavní záměr vytkl nezvýrazňovat česko-slovenské animozity. K hodnocení přelomového období 1938/1939 s jeho radikálními změnami (mj. právě v národnostním složení učitelského sboru a následně i jazykové homogenizaci studentstva), respektive sledování kontinuitních a diskontinuitních prvků vývoje fakulty v letech první Slovenské republiky, si připravil půdu dvěma kapitolami o jejím založení a prvních dvou desetiletích fungování. Sledovat tak lze vývoj od původního zakladatelského a budovatelského československého narativu „vroucího vztahu“ a „bratrského daru“ (pochopitelně spojeného s reálnými společenskými podmínkami, možnostmi a potřebami) k silicímu volání po poslovenštění instituce koncem 30. let. Východiskem úvodních kapitol je tak mj. sledování personálního substrátu, jak učitelského, tak studentského (především z etnického, respektive jazykového hlediska), jádrem pak zejména kapitola o personálních výměnách po vyhlášení autonomie Slovenska na podzim roku 1938. Autor zdůrazňuje, že nucený odchod českých učitelů a jejich náhrada slovenskými kolegy probíhaly paralelně s procesy navazujícími na dlouhodobě rostoucí potřeby rozšíření a technického rozvoje fakulty a jejích složek. Druhým akcentem této kapitoly je konstatování, že proces výměny na vedoucích pozicích nebyl živelný ani násilný, navíc „odejít“ čeští odborníci byli nahrazeni rovnocenně erudovanými slovenskými kolegy, nikoliv jen shora dosazenými politickými figurami. Dosud převažující interpretaci odchodu českých učitelů (především z české strany) jako výrazně černého momentu dějin bratislavské univerzity autor zmírňuje závěrem, že právě v případě lékařské fakulty byla nastupující generace slovenských odborníků připravena po odborné stránce nejlépe. V kapitole o vztazích univerzity a fakulty se státem po 14. 3. 1939 dochází k závěru, že přes reálné tlaky a snahy režimu Hlinkovy slovenské lidové strany, legislativní opatření i symbolická gesta se luďáckému režimu nepodařilo univerzitní autonomii zcela zrušit, a právě lékařská fakulta nebyla institucí, která by se vezla na vlně slovenského nacionalismu. V kapitole o běžném fungování fakulty v letech 1939–1945 se Mesiarik věnuje mj. návrhům na reformy studia, v jejichž rámci též zdůrazňuje zavedení studia farmacie, stavebnímu rozvoji fakulty nebo reorientaci zahraniční spolupráce. Trochu neorganicky jsou v této kapitole popsány též odbojové aktivity členů fakulty. Kapitoly o fakultě v letech 1945–1948 jsou sice mimořádně zajímavé a důležité pro poznání přelomových období univerzitních dějin, slovenských i československých, ale dle mého mínění by toto období mělo být zpracováno spíše v kontextu univerzitních dějin let 1945–1948–1968–1989. Ve dvou kapitolách se autor zabývá dějinami studentstva: v první jeho společenskými vystoupeními

(spojenými především s demonstracemi na podzim roku 1937 pod heslem „*Na Slovensku po slovensky*“), ve druhé jeho počty a národnostním složením. Druhou část celkově považuji za nejdůležitější přínos recenzované monografie nejen z perspektivy česko-slovenských dějin, ale i jako vklad do diskuse o dějinách evropských vysokých škol v období totalitních režimů a válek 20. století.²

Třetí část monografie je dílem Martina Vašše z Katedry slovenských dějin FF UK. Společenské aktivity a veřejnou angažovanost učitelů a studujících LF UK zkoumá autor metodou několika reprezentativních sond. Objektem jeho zájmu jsou osobnosti – primárně vědci a pedagogové – v rolích veřejných intelektuálů nebo s přesahy do uměleckých kruhů, specifickým prostředím jejich mimouniverzitního působení je často typická bratislavská kavárenská kultura. Politická orientace aktérů a následně jejich působení v této oblasti pak osciluje mezi sympatizanty až exponenty ľudáckého režimu a jeho odpůrci. Příkladem z jedné strany spektra může být již vzpomenutý F. Šubík, který je vedle svého univerzitního působení znám též jako básník a zejména jako člen nacisty organizované mezinárodní expertní komise při odhalování masové vraždy polských důstojníků v Katyňském lese sovětskými orgány, z druhé strany pak bývalý bratislavský profesor S. Kostlivý, působící po návratu do Čech v protinacistickém odboji. Společenské aktivity studentů jsou tematizovány opět především v souvislosti s demonstracemi roku 1937. Přílohou všech tří částí jsou bohaté seznamy použitých pramenů a literatury, orientaci v textu usnadňuje jmenný rejstřík, příjemně působí též obrazová příloha.

Slovenským čtenářům se dostává do rukou další solidně a kriticky zpracovaná část dějin bratislavské lékařské fakulty a celé univerzity v nejproblematictější období jejich dějin, českým zájemcům pak výborné referenční dílo k dějinám třetí československé univerzity v posledním období prvního společného státu i materiál ke komparaci osudů vysokých škol v protektorátu (Praha, Brno) a v dočasně samostatné Slovenské republice. Širší využití pro mezinárodní komparaci ze strany zahraničních badatelů bohužel omezuje absence alespoň stručných cizojazyčných shrnutí.

Petr Svobodný

DOI: 10.14712/23365730.2024.30

² Michal V. ŠIMŮNEK (ed.), *Science, Occupation, War: 1939–1945. A Collective Monograph*, Praha 2021.